

(HA TŰZ ŪT KI A LAKÁSBAN, OLTANI KELL)

Most pedig hozzá kell látnom anyai nagybátyám rövid életrajzához. Ő volt a
72 Mohai V. Lajos

ÉLETEK FEKETE KERETBEN

kisebbik testvér; a világ-
rajövetelét annak köszön-
hette, hogy a Nagymama,
röviddel a harmadik szü-
lése után, elveszített egy
fiúgyermeket. Évekig hi-
ába vártak új jövevényre,

a szerencse elpártolni látszott tőlük, aztán váratlanul a sors megajándékozta őket egy újabb fiúval; így született meg a nagybátyám, akit a kis halott nevére, Nagy Lajosra anyakönyveztek. Ő lett a harmadik Lajos a családban. A szóbeszéd szerint én Őregapától örököltem a nevemet, a Bátyám meg közvetlenül az apánktól. Hálás lehetünk ezért a tradícióért, mert felelősséggel tartozunk a név viseléséért, kötelezettséget jelent, és családi szükségletet elégít ki, hogy ne csak akárhogy vigyünk tovább a múltunkból egy darabot, hanem emlékeztessük magunkat a név korábbi viselőjére.

Nagybátyám ezerkilencszázharminckettőben a pogányszentpéteri uradalomban, Magasdon született. Hetven évet élt, halálát, a hirtelen agy-
katasztrófát családi örökségül kapta. Néhány nappal korábban jártam nála a Kútvölgyi úti kórházban. A felesége értesített, hogy ha még életben akarom látni, siessék, az órák is számítanak. Egyedül feküdt egy kisebb kórteremben; szeme a semmibe révedt, csak a teste hevert ott a fehér ágyon, a halál már megkaparintotta az elméjét. Fulladozni kezdtem, ablakot nyitottam, májusi illatokat hozott be a friss levegő. Mielőbb szabadulni akartam a halottas szobából, de nem tehettem. Szótlanul ültem ott, amíg a látogatási idő véget nem ért. Mindvégig az járt a fejemben, hogy állok vele a Mikó utca és a Krisztina körút sarkán a negyedik emeleti lakásban, alattunk a Vérmező májusi zöldje, cigarettázunk. Tizennyolc éves múltam. Az egyetemi felvételi-re készültem; szerencsével kigyógyultam a skarlátból (ragályos gyermekbetegség), ami az életkorom miatt veszélyes lázadásnak bizonyult a szervezetem ellen. Láttam az utat magam előtt, gondtalanul szívtam a cigarettát. Az életet újból felfedeztem; ezt adtam ott a világ tudtára. Magasban, szárnyalva, szinte a felhők között.

A nagybátyám az erkély kőkoralátjára könyökölt. Halvány mosoly jelent meg az arcán. Hallgatott. Ha mondott is valamit, többnyire tömondatok hagyták el a száját. Szenvedélyesen csak a Rózsa utcában hallottam beszélni, családi körben, amikor „bagizott”, valamilyen tréfával ugratta az anyámat. Anyámat a fivérei Baginak hívták, akkor ragadt rá keresztnevének ez a becéző változata, amikor még együtt játszottak gyerekként a város somogyi végén

meghúzódó halastavaknál, és zúgó patakoknál. A becézést, melybe némi humoros csipkelődés vegyült, asszonyként se vette rossz néven, mert egy pillanatra se gondolta, hogy kigúnyolnák; a Bagi szűk családi körben hangzott el, és használata a fivérei privilégiuma volt. Én mindig ugyanazzal az izgalommal figyeltem a diskurálásukat, mert sejtettem, hogy előbb-utóbb élcelődve „bagizni” kezd majd a két nagybátyám. Azt mondanom sem kell, hogy anyám nem maradt adósuk, amikor úgy érezte, hogy a testvérei túllőttek a célon. Volt, hogy könnyeket csalt szemébe az élcelődés, de ezek a nevetés könnyei voltak, a rituálé kellékei, ahogy később megfogalmaztam magamnak. Ott előttem visszatértek a gyermekkor világába, amikor még az ártatlanság jegyében ismerték mindennek a helyiértékét. Színjáték volt ez, amit nem éreztem hamisnak, és ma is szívesen emlékezem rá.

Igaz, a Rózsa utcában akkor még semmit nem érezhettem hamisnak a világból.

Gyermekkorom vakációinak egy részét Budán, a Krisztinavárosban töltöttem, a pesti oldal sokáig idegen földrészt maradt. Ezen majd a bölcsészkar évek változtattak, de mindig is Budának ez a kicsinyke pontja kínálta a Kanizsával való összehasonlítás és az otthoniasság jól eső érzését; főleg a Krisztina téri templom elhelyezkedése fogott meg. Így dereng ma, Kanizsáért ragadtam a Krisztinában, hogy a szülővárosomat el ne veszítsem. Ez az érzelmes ragaszkodás az írói fantázia termékének hathat, de nem az, így történt. Anyám öccse, akiről most beszélek, a Krisztina körút és a Mikó utca sarkán lakott szemben a Vérmezővel, fölöttébb kellemes helyen a budai vár alatt. Idehoztak el az iskolai szünetekben, amikor leszálltam a vonatról ezzel a hatalmas parkkal találtam szemben magam, és a bérház negyedik emeleti erkélyéről ez a zöld fenség terült elé; megnyitotta a szívemet a látvány, képes voltam órákig ott állni a magasban, elfogódottan, a világ fölött.

Nagybátyámnak köszönhetem a *feltámadásomat*, mert egy cukor megakadt a torkomon az egyik családi húsvét alkalmával. Ujjait a torkomba mélyesztve tette szabaddá a légcsovemet. Ezt a kézmozdulatát sokszor elképzeltem, ha beszélgettünk, ha a jobb kezére néztem (jobbkezes volt), a sors útmutatását láttam benne. Más is így tenne, vélekedtem, merthogy idővel kihevertem ezt a sokkot, és már nem keltett bennem félelmet a földidézése, de a részletekről soha nem kérdezősködtem. Rossz emlék maradt, hallgattunk róla.

Hallgattunk másról is, ahogyan egy szárazan leszakadó ág recsenése után hallgat az ember. Bár azt nem tudtam eldönteni, hogy mennyire hitelesek a családi legendák arról, hogyan jutott az elegáns budai lakáshoz, az eredete bizonyosan ötvenhathoz kötődött. Nagybátyám egy magas rangú ávóst

szöktetett ki az országból ezért a lakásért; a körülményekről többet nem tudott a család, Nagybátyám a részletekről nem árult el semmit.

Talán Somogy egy félreeső szögletéhez vihette, azt a terepet ismerte jól, azt viszont, hogy hogy jutottak el odáig, elképzelni se tudtam.

74 Akkor már házas volt, egy pesterzsébeti szoba-konyhás udvari lakás volt a felesége hozománya. (A hetvenes években, amikor egyetemre kerültem, megkerestem az utcát, ahol az a tenyérnyi helyiség volt. Pestnek az a külvárosi része még abban az időben is úgy elmerült a szegénységben, ahogy szülővárosomban is csak kevés utca. Félteős házak, előregedett fás-kamrák, elhagyatott udvarok kapaszkodtak egymásba. Közös illemhelyek. A felfedezés bénítóan hatott rám. Az utcát mégiscsak Budapest térképe jelölte. Sietve eliszkoltam onnan.) Visszatérve a Krisztina körúthoz: az ávós-szöktetés epizódja megint csak erősítette bennem azt az érzést, hogy annak az évnak, ötvenhatnak a következményei mély nyomot hagytak a családom életén.

Nagybátyámat a háború után a közeli Szombathelyre adták polgárba, aztán az ötvenkettőben, húsz évesen tisztiiskolába került a fővárosban. Ötvenhat végzős növendékként érte. Ha ötvenhatról véletlenül szó esett közöttünk, szűkszavúan annyit mondott: „Zavarodott idők voltak”. Ezzel a mondatral, mindenféle faggatózásnak elejét vette. A tisztiiskola elvégzése után a honvédség beíratta az építészmérnöki karra. Ösztöndíjasként végezte az egyetemet, és abban az évben államvizsgázott, amikor a lélekjelenlétével az életemet mentette meg. Előtte néhány esztendőn keresztül a hadtápban szolgált, sokat utazott, honvédségi motorbiciklin látogatta a Rózsa utcai házat. Sokszor emlegették ezeket a vakmerő utakat odahaza, Nagybátyám vagány-sága nem ismert határt.

Gyermekkori pokoljárásom 1962-ben, hatéves koromban, húsvét hét-főjén, egy szeles napon történt, amikor még éppen csak pislákolni kezdett a tavasz, és még alig kezdtek rügyezni a fák, április legelején: az udvari szobában, ott, ahol a falnak támasztva a hatalmas rézágó állt. Nagyszüleim a pogányszentpéteri uradalmi időkből mentették meg a szép darabot, és a háború sem okozott rajta maradandó nyomot. A rávetülő napfényben fényesen csillogtak rajta a csövek, kemény, lószőrrel tömött matracot helyeztek bele, azon bukfenceztünk önfeledten az egyik unokatestvéremmel. Nem győztük erővel a viháncolást, ráadásul az öreg Bodri is beszökött hozzánk az ágyra; pacsizott, és boldogságában csapdosta a farkát, mintha ismét kölyökkutya lett volna.

A rokonság tagjai kint, a faháznál az udvaron, ahol még nem nőtt ki a fű, egy kihagyezett karóval mély vonalat húztak a földbe. Kirakták sorba a piros húsvéti tojásokat, két-három lépésre húztak egy másik vonalat, odaillesztették a cipőjük spiccét, és kétforintosokkal célba vették a tojásokat.

Begörbítették a derekukat, szinte az egyensúly határáig előrebillentették a testüket, majd lendületet véve, erővel odavágták a rézpénzt. Jókedvűen múltatták az időt, közben a diópálinkából is iszogattak, amelyet Öregapám töltött talpas kupicákba. A szesz hatása túllontúl elbizakodottá tett mindenkit, pedig nem volt egyszerű mutatvány a húsvéti tojásdobálás, és ritkán jártak sikerrel. Mi, kisebbek is olykor megpróbáltuk, de kifogott rajtunk a távolsággal parányivá zsugorodott célpont.

Mialatt folyt a célba dobás, palini unokatestvéremmel, Zsuzsival, önfeledten ugrándoztunk és bukfenceztünk az ágyon. Ketten maradtunk a kishozobában, mert a Bátyám és a pesti unokanővérem kiment, hogy összeszedegessék a szanaszét heverő kétforintosokat. A mackónadrágomon hátul volt egy kicsinyke zseb, abban tartottam a cukorkáimat. Bekaptam egyet. Aztán már csak fülsiketítő jajveszékelést hallottam, és éreztem, hogy valaki rázni kezdi a fejemet, ütögetni a mellemet, erőlködve, kétségbeesetten. Elvékonyodott a világ, összeolvadtak előttem a szoba falain a hengerelt sárga csíkok. Kötömb szorítását éreztem a mellemben. Sebesen zakatolt a szívem, mintha el akarna szaladni tőlem. Megakadt a cukorka a torkomon, magyarázták el később; fuldokoltam, hörgő, sípoló hangokat adtam ki magamból, kiszaladt a vér a fejemből, és elkéklültem. Apám rohant a szomszédba, hogy orvosért telefonáljon. A család összefutott a szobában. Sikoltás foszlányai vésődtek az emlékeimbe, kiabálás és zajok, a feltörő jajveszékelés éles hullámai. Anyám fiatalasszonyként sírós volt, megbénult a fulladozásom láttán; Anyám öccsének (a fiatal tisztiiskolás növendéknek) a lélekjelenléte mentett meg: melléhez szorította a fejemet, és kíméletlenül addig nyomta lefelé a cukrot az ujjával a torkomon, míg tikácsolni, majd szaggatottan lélegezni nem kezdtem.

Körmei belemélyedtek a húsba, véresre horzsolták a nyelőcsővem. Mesélték, hogy igen lassan kezdett visszatérni belém az élet. Hosszú ideig sokkhatás alatt éltem; hónapokig csak pépeset mertem enni. Akkor szoktam rá az aludttejre és a friss kenyér illatos belére. Félénk és ijedős lettem, óvakodtam mindentől, a szörnyű és dermesztő emlék ott fodrozódott a lelkemben. Attól a fulladásos főbiától, amely akkor szállt rám, sohasem tudtam végleg megszabadulni. De vajon föl lehet-e készülnünk bármire is, aminek egyszer meg kell történnie velünk?

Ma már tudom a választ: nem.

Unokanővérem korai halála győzött meg végleg róla.

Erről a tragédiáról (harminckét éves volt) nem lehet másképp beszélni, mint kegyetlen sorscsapásról a családban; mint a fürgeteg fölforgatott mindent bennünk, hosszú időbe telt, hogy az érzelmek valamennyire lecsillapodtak. Az én bensőséges viszonyom is törést szenvedett a nagybátyámmal.

Ott a kórházi ágynál is eltűnődtem ezen. Fokozatosan távolodott el a nagybátyám tőlem, de nem éreztem kárvallottnak magamat emiatt utólag sem, mert ha tűz üt ki a lakásban, oltani kell, menteni kell a menthetőt.

76 Ő elkergetett mindenkit a közeléből, kőszívű emberré változott. Anyámmal is sokszor beszéltünk erről, nekirugaszkodtunk újra meg újra, de soha nem jutottunk a végére. Ez a metamorfózis fekete folt maradt a számunkra.

A gyász gyilkos sebét, amely a lehető legközelebről érte apaként, nem volt képes begyógyítani. A lánya egyetlen gyerek volt, a lázadó fajtából. Botlásait nem nézte jó szemmel, pedig a végsőig szerette, azonban botrányt botrány követett, lassan minden szétesett bennük, egymás életét nyomorították meg. Rossz volt látni, ami közöttük történt, fulladoztak a közös mocsárban, én pedig tanúja voltam ezeknek az egymás szemére hányt, fölforgatott pillanatoknak, ahol ki-ki a saját lidérceivel küzdött meg, semmi megbánást nem hagyva a másik számára; veszekedésük folyamatos vádemelés volt. Legsötétebb családi emlékeim közé tartozik mindez. De nem tudtam máig sem eloldani magamtól.

Kórházi látogatásom alatt emlékképeket vallattam, amelyek egy halodkló ember ágyánál megrohmoztak, akihez nagyon közel kerültem egykoron, és akivel a kapcsolatom az idők folyamán visszájára fordult.

Amikor elhagytam az Állami Kórház épületét, a lelkem védekező mechanizmusba csapott át: a nosztalgikus gyermekkori utazás pillanatai jelentek meg előttem a Déli Pályaudvar régi, azóta elbontott épületéről (szerkezetéről szép fotókat látni a Fortepánon), és a negyedik emeleti erkélyről, ahol tavasztól ősziig faládában muskátlik virágoztak. Piros muskátlik; amikor a leveleiket sárgára égette a nap, a fonnyadt részeket leszakítottuk, hogy az új hajtásoknak legyen helye.

Amit elvesztettünk valahol, az odalett-e végleg, életünk könyvének hány fejezete hull ki a múltó időben észrevétlenül, vagy hagyjuk el feledésre ítélve kitörlődni, hogy se a múltat, se a jövőt ne zavarja – a saját hangomat hallottam valahonnan nagyon messziről, amíg a CKD prágai gyárában készült, tizennyolcas számú villamosra vártam.

A tizennyolcasra, amely ott siklik végig a Krisztina körúton, azalatt a negyedik emeleti erkély alatt, amíg csak élek.

Memorare novissima tua et in aeternum non peccabis, ami annyit tesz: emlékezz a végnapjaidra, és soha se fogsz vétkezni.

